

Nyelvészeti Diákolimpia

Hasznos tippek és trükkök

Forrás: www.uklo.org

Angolból fordította:
Demszky Dorottya

A szerzők engedélyével

Néhány általános alapelv

- Higyj a feladat készítőinek!
 - Mindegyik problémának van megoldása.
- Légy figyelmes!
 - Az apró részletek is számítanak.
- Építs a meglévő tudásodra!
- Ne add fel!

Ismerd saját magad!

- Jó a memóriád?
 - Ha nem, jegyezz le mindent!
- Ösztönösen meglátod a szabályszerűségeket?
 - Ha nem, alkalmazd a bevált módszereket!
- Általában a részletekre fókuszálsz?
 - Ha nem, most figyelj a legapróbb különbségekre is!
- Átfogóan is képes vagy látni a problémákat?
 - Ha nem, most próbálj meg minél általánosabb szabályokat felfedezni!

Nehézségi fokozatok

- Alapszint
 - A szabályszerűségek nyilvánvalóak
- Haladó szint
 - A szabályszerűségek nem egyértelműek
 - A megoldáshoz magyarázat szükséges
- Nemzetközi szint
 - A szabályszerűségek aligha észrevehetőek
 - Leglényegesebb a megoldás megmagyarázása

Alapszint: apma nyelvű szöveg

Mwamni <u>sileng</u> .	<u>Vizet</u> <u>iszik</u> .
<u>Nutsu</u> <u>mwatbo</u> <u>mwamni</u> <u>sileng</u> .	A <u>gyerek</u> <u>folyton</u> <u>vizet</u> <u>iszik</u> .
<u>Nutsu</u> <u>mwegau</u> .	<u>Cseperedik</u> a <u>gyerek</u> .

mwamni, sileng = iszik vagy víz mwatbo = folyton
nutsu = gyerek mwegau = cseperedik

Szabályszerűségek

- Keresd a hasonlóságokat a megadott szavak között!
 - Többször is szereplő szavak
 - Hasonló szavak hasonló sorrendben
- Keress hasonló szókapcsolatokat !
 - Egy apma nyelvű szókapcsolat hasonló lehet egy magyar szókapcsolathoz
- Tippelj!
 - Ha egy sejtésed nem működik, próbálkozz újjal
- Kérdezz rá a bizonytalanságokra!
 - pl.: a *mwamni* vagy a *sileng* jelenti a ‘vizet’?

‘Víz’ = *mwamni* vagy *sileng*?

Nutsu mwatbo mwegalgal.

Mworob mwabma.

Mwerava Mabontare mwisib.

Mabontare mwisib.

Mweselkani tela mwesak.

Mwelebte **sileng** mwabma.

Mabontare mworob mwesak.

Sileng mworob.

A gyerek folyton mászik.

Ide fut.

Lehúzza Mabontare-t.

Mabontare lemegy.

Felviszi a baltát.

Vizet visz.

Mabontare felfut.

A **víz** folyik.

sileng = víz

mwamni = iszik

Fókuszálj!

- Arra figyelj, amit kérdeznek!
 - Ne tölts fölöslegesen időt szavakkal, amik nem szükségesek a megoldáshoz!
- Érdeemes figyelni:
 - Szóvégek, szókezdetek és más szórészletek változásait
 - szórendet
 - De! számíts nyelvbeli különbségekre is
 - Pl.: *sileng* = ‘víz’, ‘vizet’

Összefoglalás

- Elemzés: adatok gyűjtése
 - Találd meg az alapköveket (szavakat vagy szórészleteket) és azt, hogy miként állnak össze!
 - Fejtsd meg a nyelv rendszerét!
 - Keress nyelvtani szabályokat
- Felépítés
 - Rakd össze a megoldásodat az alapkövek nyelvi rendszer szerinti felhasználásával!

Haladó feladat: török

ikbalsiz	‘sikertelen’
isimsiz	‘névtelen’
sonsuz	‘végtelen’
takatsiz	‘erőtlen’
sütsüz	‘tejmentes’
parasiz	‘pénztelen’

Nincs pont!

Kérdés: Figyelj meg két további török szót: *dil* (nyelv), *kalıp* (forma, alak). Hogyan fordítanád le a következőket:

- (a) ‘néma’
- (b) ‘alaktalan’?

Kapcsold a kérdést a meglévő adatokhoz

- **Elemezd a megadott információkat!**
 - Keresd a kérdéshez szükséges szabályszerűségeket
- **A kérdéssel kezd!**
 - Mi a kapcsolat a 'néma', az 'alaktalan' és a:
 - 'nyelv' és a 'forma, alak' között?
 - a többi megadott szó között?
- **Válasz:**
 - 'Néma' = nyelv nélküli
 - 'Alaktalan' = Forma/alak nélküli
 - Az összes megadott szó valaminek a hiányát jelenti.

A Te feladatod

- Találd meg a szórészletet, ami 'hiányt' jelent!
- Fejtsd meg a szórészlet formáját!
 - Figyelj a részletekre: 'i' vagy 'í'?
- Használd fel a szabályt a válaszodban!
- Írd le a szabályt a lehető legáltalánosabb formában!

‘valami hiánya’ = sız, suz, ...

ikbalsız	‘sikertelen’
isimsız	‘névtelen’
sonsuz	‘végtelen’
takatsız	‘erőtlen’
sütsüz	‘tejmentes’
parasz	‘pénztelen’

Miért változik a magánhangzó?

Egy trükkös kérdés

- Két kivétel szerepel a szavak között, amik nem követik a szabályszerűségeket, mert idegen nyelvből származnak. Melyik ez a két szó?
- Tehát egy olyan szabályt keresel,
 - ami magyarázatot ad a legtöbb esetre,
 - aminek van értelme,
 - ami csak két szóra nem vonatkozik.
- Tehát egy általános mintára van szükség
 - Reméljük, hogy az ehhez nem illeszkedő kivételek megmutatkoznak

Hangalak vagy jelentés?

Milyen szabályt keresel?

- Ami a jelentésen alapszik?
 - Pl.: konkrét/absztrakt? emberi/nem emberi?
 - Próbáld ki!
- Ami a hangalakon alapszik?
 - Pl.: a megelőző mássalhangzón? A szótagok számán? Bármi máson, ami ehhez hasonló?
 - A megoldás: a legközelebbi magánhangzó!

Különítsd el a magánhangzókat!

isimsiz	i – i
ikbalsiz takatsiz	
sonsuz	
sütsüz	ü - ü
parasiz	

Sejtés

- Két magánhangzó pár gyanús:
 - *sütsüz: ü – ü*
 - *isimsiz: i – i*
- Gyanított szabály: a toldalék formája:
s + magánhangzó + z, ahol a magánhangzó
 - *i* után *i*,
 - *ü* után *ü*.
- Egyszerűbben:
 - A toldalék magánhangzója megegyezik az azt megelőző magánhangzóval.

Vedd észre a kivételeket!

isimsz	Mindkét szó rendhagyó és ugyanaz az alakjuk (<i>a-i</i>)	i - i	Az egyedüli mgh. a toldalékban, ami két különböző mgh-t is követ
ikbalsz takatsz	Ezek a kivételek?	a - i	
sonsuz		o - u	
sütsüz		ü - ü	
parasz		a - l	

De mi a helyzet a többi szóval?

isimsz	i - i	szabályszerű
ikbalsz takatsz	a - i	kivétel
sonsuz	o - u	
sütsüz	ü - ü	szabályszerű
parasz	a - i	

Miért *o-u* és *a-ɪ*?

Olvasd el a megadott információt a feladat lábjegyzetében: az **ɪ** hang (*i* pont nélkül) megegyezik az **u** hang ajakréses formájával.

- Pl. az *e* és az *i* ajakréses hangok,
- az *ö* és az *ü* megegyeznek az *e* és az *i* ajakkerekítéses formájával,
- az *o* és az *u* ajakkerekítéses hangok,
- az *a* és az *ɪ* (pont nélkül) megegyeznek az *o* és az *u* ajakréses formájával

A szabály megfejtése

- Amit eddig tudunk:
 - A toldalék magánhangzója megegyezik az azt megelőző magánhangzóval.
- A szabály kiterjesztése az *o-u* és az *a-í* magánhangzópárokra
 - A toldalék magánhangzója hasonló az azt megelőző magánhangzóhoz.
 - *i* és *ü* esetében megegyeznek az mgh-k,
 - *o* és *a* esetében azonos csoportba tartozó mgh-ra van szükség (ajakkerekítéses mgh-kra)

A szabály megértése

- Ha az alak változik, tedd fel kérdést:
 - Mi befolyásolja a változást?
 - Miért befolyásolja?
 - Miért ilyen módon?
- Nem mindig a szavak jelentésében kell keresni a megoldást.
- Gondolj pl. a *barátnak* és a *testvérnek* szavakra (vagy: *a* felhő, de *az* alma)

Nehéz feladat: tangkul

- A feladat felépítése:
 - 9 tangkul mondat,
 - 9 magyar mondat (a fordítások),
 - de rossz sorrendben!
- Feladat:
 - Párosítsd össze a mondatokat a fordításukkal
 - Párosítsd össze a szavakat a fordításukkal

Például

- **Tangkul:**
 - (a) *a masikserra.*
 - (b) *āni masikngarokei*
 - (c) *āthum masikngarokngāilā*
- **Magyar:**
 - (1) *Ők meg akarják csípni egymást?*
 - (2) *Te látod ezt?*
 - (3) *Ti mind eljöttetek?*

Kezdetnek

- Vedd észre az utalásokat
 - A kulcsfontosságú utalás lehet nehezen észrevehető, de akár triviális is
- Vedd észre az egyértelmű különbségeket
 - szavak hossza,
 - szavak száma,
 - tulajdonnevek,
 - felismerhető idegen szavak,
 - számok

Mit veszel észre?

(a) *a masikserra.*

(b) *āni masikngarokei*

(c) *āthum masikngarokngāilā*

- Szavak száma mondatonként
 - kettő
- Szavak hossza
 - rövid – hosszú

Melyik a kakukktojás?

(d) *ini thāingarokei*

(e) *na thāilā*

(f) *ithum thāingāihāirara*

(g) *rāserhāira*

(h) *āni rāra*

(i) *nathum rāserhāiralā*

Csak egy szó!

És itt?

1. *Ők meg akarják csípni egymást?*
2. *Te látod ezt?*
3. *Ti mind eljöttetek?*
4. *Ő mindegyiküket meg fogja csípni.*
5. *Eljöttek.*
6. *Ők ketten megcsípték egymást.*
7. *Mindketten el fognak jönni.*
8. *Mi meg akartuk ezt nézni.*
9. *Mi ketten láttuk egymást.*

Rejtett alany: *ők!*

Tehát...

- (g) *rāserhāira* = 5. *Eljöttek.*
- A rövid szavak személyes névmások
 - Pl.: *ők, te*
- Miből áll a *rāserhāira* kifejezés?
 - Keress hasonlóságokat a többi szóban!

Megtaláltad a feladat kulcsát!

- A szórészleteket könnyen meg fogod találni.
- Fejtsd meg, hogyan kapcsolódnak egymáshoz.
 - A sorrendjükre is figyelj.
- A felfedezéseidet mind használd fel, ha a feladatban neked is kell fordítanod.

Sok sikert!

- Élvezd egyszerre
 - a nyomozás
 - a sudoku
 - és a nyelvtanulás örömeit!